

УДК 81`25

DOI <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2024-209-5>

РЕДАГУВАННЯ ПЕРЕКЛАДЕНОГО ТЕКСТУ: КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ, ПРИНЦИПИ, СТРАТЕГІЇ

EDITING THE TRANSLATED TEXT: KEY ASPECTS, PRINCIPLES, STRATEGIES

Бойко Я. В.,

orcid.org/0000-0002-0074-5665

Scopus-Author ID: 57214227984

доктор філологічних наук, доцент,

доцент кафедри філології та перекладу

Київського національного університету технології та дизайну

У статті досліджено редагування перекладеного тексту як процес і результат міжмовної і міжкультурної комунікації. Актуальність теми визначається тим, що редагування перекладу є важливим як для самого перекладача, так і для видавництва, особливо з урахуванням різниці між мовами, культурними особливостями та швидким розвитком технологій перекладу. Дослідження редагування перекладу залишається актуальним і важливим для подальшого розвитку перекладацької практики та забезпечення високої якості перекладів у різних сферах діяльності.

У ході дослідження виявлено, що редагування перекладу – це процес, що включає в себе аналіз та оцінку перекладеного тексту з метою виявлення проблемних моментів і внесення необхідних змін для поліпшення якості та комунікативної ефективності тексту. Принципи редагування перекладеного тексту відповідають загальним принципам редагування, але мають свої особливості, оскільки враховують дві мови та дві культури, що передбачає два голоси та, відповідно, подолання мовних і культурних бар'єрів. Редактор перекладу повинен врахувати ці аспекти для забезпечення точності, структурної послідовності, стислості та ясності перекладу, що вимагає застосування певних стратегій редагування перекладеного тексту. Встановлено, що загальна стратегія редагування перекладу включає такі етапи, як підтвердження мети, розуміння тексту, перевірка та виправлення, контекстуальне конструювання, залучення читача, доопрацювання та вдосконалення. При цьому редагування перекладу передбачає розуміння, оцінку, вирішення проблем і перевірку. Вирішення проблем перекладу зумовлює окремий набір стратегій, таких як уникнення внесення змін, перегляд, переписування чи звернення до автора.

Ключові слова: міжмовна і міжкультурна комунікація, редактор, технологія перекладу, комунікативна ефективність і точність перекладу.

The article studies the editing of the translated text as a process and result of interlingual and intercultural communication. The topicality of the research is determined by the fact that translation editing is important both for the translator himself and for publishers, especially taking into account the difference between languages, cultural characteristics and the rapid development of translation technologies. The study of translation editing remains relevant and important for the further development of translation practice and ensuring the high quality of translations in various fields of activity.

In the course of the research, it was found that translation editing is a process that includes the analysis and evaluation of the translated text in order to identify problematic points and make the necessary changes to improve the quality and communicative effectiveness of the translated text. The principles of editing the translated text follow the general principles of editing, but have their own peculiarities, as they take into account two languages and two cultures, which involves two voices and, accordingly, overcoming language and cultural barriers. The translation editor must take these aspects into account to ensure the accuracy, structural consistency, brevity and clarity of the translation, which requires the application of certain strategies for editing the translated text. It is argued that the general strategy of translation editing includes such stages as confirming the purpose, understanding the translated text, proofreading and correcting, contextual construction, engaging the reader, refining and improving. At the same time, translation editing involves understanding, evaluation, problem solving and verification. Solving translation problems requires a set of strategies, such as avoiding making changes, revising, rewriting, or addressing the author.

Key words: interlingual and intercultural communication, editor, translation technology, communicative efficiency and translation accuracy.

Актуальність проблеми. Переклад – це і процес, і продукт. Якість перекладу як продукту значною мірою залежить від стратегій, які обрав перекладач. Досвідчені перекладачі не роблять якогось «ментального стрибка» від тексту оригіналу до тексту перекладу, оскільки переклад не передбачає прямої міжмовної передачі повідомлення. Крім того, процес, через який проходить текст перекладу, часто є циклічним. Тому перекладачам варто не піддаватися спокусі зробити поспішний стрибок від тексту оригіналу до тексту перекладу, а витратити певний час на перегляд і редагування власного продукту та навіть передачі його професійному редактору [1, с. 1].

Непрофесійні перекладачі та перекладачі-початківці рідко долучаються до етапу редагування перекладу, внаслідок чого їхні переклади страждають від суттєвих неточностей та помилок. Редагування перекладу потрібне як перекладачам, так і видавництвам: з одного боку, перекладачі самі є редакторами своєї роботи, оскільки переглядають і редагують рукописи під час і після перекладу, з іншого, – професійний редактор переглядає, критично переосмислює та редагує текст уже відповідно до завдань видавництва [1, с. 1].

Відмінності між мовами, культурні особливості та контекстуальні аспекти створюють необхідність у ретельному аналізі та коригуванні тексту перекладу. Хоча розуміння цих відмінностей дозволяє перекладачам здійснювати більш точний та адекватний переклад, без належного редагування зберігається ризик допущення неточностей та втрати сенсу. Крім того, з урахуванням швидкого розвитку технологій у сфері перекладу, таких як машинний переклад та інші автоматизовані інструменти, важливо розуміти, що певні аспекти перекладу вимагають людського втручання й експертної оцінки. Це стосується не лише лінгвістичних аспектів, але і культурних, соціальних та етичних вимірів перекладу. Отже, дослідження стратегій редагування перекладу залишається актуальним і важливим для подальшого розвитку перекладацької практики та забезпечення високої якості перекладів у різних сферах діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження перекладу зазвичай обмежуються самим актом перекладу, що, як вважає Д. Гоуаец [2, с. 150], применшує роль багатьох інших учасників, які беруть участь у робочому процесі перекладу, у процесі створення текстів. На думку Р. Муньоса Мартіна, робочий процес перекладу доцільно розглядати як «період, що починається з моменту зв'язку клієнта з перекладачем і закінчується, коли переклад досягає адресата, або коли перекладач отримує оплату» [3, с. 179].

Процес редагування перекладу привертає увагу значної кількості науковців, таких як Б. Адгікарі [1], Дж. Біллінгем [4], М. Бісіада [5], Д. Гоуаец [2], Б. Моссоп [6], Р. Муньос Мартін [3], К. У. Расмуссен [7] та ін. Що стосується вивчення стратегій редагування перекладеного тексту, то це питання лише частково висвітлено у роботах таких учених, як Дж. Бісайллон [8] та Х. Жао [9], і тому потребує комплексного дослідження.

Мета дослідження – охарактеризувати редагування перекладу як процес і результат міжмовної і міжкультурної комунікації. Відповідно до мети поставлено такі завдання дослідження: 1) визначити поняття «редагування перекладу» та його місце в процесі створення перекладу; 2) виявити основні принципи редагування перекладеного тексту; 3) охарактеризувати ключові аспекти редагування перекладу; 4) описати основні стратегії редагування перекладеного тексту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Редагування розуміється як діяльність, що полягає в розумінні й оцінці тексту, написаного певним автором, і внесенні змін до цього тексту відповідно до завдання або доручення, наданого адресатом. Такі модифікації можуть стосуватися плану інформації, організації або форми з метою покращення якості тексту та підвищення його комунікативної ефективності [8, с. 296]. Хоча це визначення використовується лише для текстів, «написаних певним автором», воно, безсумнівно, може бути застосовано і до перекладів. Б. Моссоп тлумачить редагування та перегляд як «читання [...] з метою виявлення проблемних уривків і внесення будь-яких необхідних виправлень або покращень» [6, с. 1], але обмежує редагування текстами, які не є перекладами. Своєю чергою, М. Бісіада використовує термін «редагування» незалежно від того, чи є тексти перекладами, чи ні [5, с. 3].

Весь робочий процес перекладу може складатися з етапів перекладу та редагування, як показано у Таблиці 1. Традиційно редактор працює з текстом після перекладача, але, можливо, в організації, якій було призначено роботу [7, с. 89]. Після цього вже інші редактори працюють із текстом на етапі редагування у видавництві [5, с. 3].

Таблиця 1

Стадії робочого процесу перекладу (за [5, с. 4])

Виконавець	Підпроцес	Стадія	Результат
Перекладач	Визначення спрямування	Стадія перекладу	Чернетка перекладу
	Чорновий варіант		
Переглядач	Перегляд		Рукопис
Редактор 1	Редагування стилістики	Стадія редагування	
	Технічне редагування		
Редактор 2	Редагування структури		
	Редагування змісту		
Видавець	Видання		Видання

Б. Моссоп визначає чотири типи редагування: стилістичне редагування, технічне редагування, структурне редагування та редагування змісту. «Останні два пов’язані з організацією та порядком розташування компонентів тексту, а також із додаванням або відніманням змісту або фактуальних помилок, відповідно [6, с. 31]. Технічне редагування визначається як приведення тексту у відповідність до правил граматики, «правил використання» або стилю мови перекладу, а стилістичне редагування стосується створення «читабельного» тексту шляхом надання реченням «більш лаконічних» форма або усунення двозначності [6, с. 30–31].

Принципи редагування перекладеного тексту відповідають основним принципам редагування взагалі. Однак, є й деякі особливості, унікальні для тексту перекладу, і ці особливості відрізняють роботу редактора перекладу від роботи звичайного редактора. Зокрема, 1) текст перекладу включає дві мови та дві культури; 2) текст перекладу містить два голоси (голос письменника та голос перекладача); 3) текст перекладу має власні мовні та культурні бар’єри, які обмежують роботу перекладача та можуть погіршити його розуміння.

З огляду на наведені вище особливості редагування перекладу, редактор перекладу має брати на себе більше обов’язків, ніж звичайний редактор. Редактор, що володіє лише однією мовою, тобто мовою перекладу, не може належно оцінити мовні особливості автора та тексту, що підлягає перекладу. Як і перекладачі, редактори перекладів повинні володіти двомовною компетенцією та бути чутливими до двох культур. Крім того, вони повинні підтримувати рівновагу між голосом письменника, присутністю перекладача й очікувань цільової аудиторії [1, с. 3].

У зв’язку з цим, редагування перекладу має певні ключові аспекти, до яких, за твердженням Б. Адгікарі, належать структурна послідовність, точність, стислість та ясність [1, с. 3]. Зокрема, немає потреби повторювати, що текст мовою перекладу має читатися природно, і всі перекладачі віддають перевагу природності.

Структурної послідовності можна досягти, коли в тексті відчутний плавний рух від одного речення до іншого та від одного абзацу до іншого. Щоб забезпечити таку послідовність у тексті, редактор має працювати на двох рівнях – структурному та лінгвальному. Текст можна вважати структурно послідовним, коли «кожна частина або уривок пов’язані з попереднім і наступним» [4, с. 41]. Коли ж редактор розуміє, що текст перекладу втрачає структурну послідовність, він повертається до тексту оригіналу і шукає можливі причини. Часто буває так, що текст перекладу втрачає свою структурну послідовність, коли перекладач упускає логіку автора, аргументи та моменти, а також загальну організацію самого тексту оригіналу [1, с. 4].

Точність має два виміри: зміст і мову. Першим виміром є точна передача змісту тексту мовою оригіналу, що стосується здебільшого стадії перегляду. Редагування ж стосується дру-

ного виміру, тобто лінгвальної точності тексту перекладу. Перевіряючи точність мови, редактор повинен зосередитися на наступних трьох аспектах: 1) точність у підборі слів: чи дійсно перекладач підібрав точні слова для заміни слів із тексту оригіналу? 2) точність використання граматики: чи є речення граматично правильними? 3) точність орфографії та пунктуації: чи правильно написані слова, дотримано пунктуацію?

Стислість у загальній практиці редагування стосується як змісту, так і мови документа, тобто того, щоб зробити документ стислим шляхом видалення зайвої інформації, яка міститься в ньому, і зробити мову документа якомога точнішою. Вилучення вмісту з метою зробити документ стислим зазвичай не практикується під час редагування перекладу. Тому в цьому випадку йдеться про стислість мови, яка використовується в перекладі [1, с. 5–6]. Дж. Біллінгем виокремлює такі процедури, що можуть допомогти редактору зробити мову перекладу якомога більш стислою: 1) пошук зайвих слів: редактор повинен шукати непотрібні слова чи вирази, які «прокралися» до тексту; 2) пошук окремих слів / виразів для заміни багатослівних висловлювань / парафразів; 3) видалення непотрібних повторів: у літературному тексті повтор є однією з риторичних фігур, однак повтори також можуть з'явитися в перекладі, коли перекладач має обмежений словниковий запас, і в такому випадку редактор повинен очистити текст від таких повторів. Однак, якщо автор джерела використав повторення як стилістичний прийом для ефективної передачі повідомлення, це має бути збережено в перекладі [4, с. 75].

Ясність означає, що переклад повідомляє саме те, що хотів сказати його автор, і текст є достатньо зрозумілим для того, щоб цільова аудиторія могла прослідкувати це повідомлення. На ясність тексту впливає безліч факторів, таких як: 1) природа тексту оригіналу (іноді сам вихідний текст погано написаний, ідеї погано організовані, а речення оформлено некоректно); 2) розуміння тексту перекладачем (якщо сам перекладач не зрозуміє вихідний текст чітко, то не можна очікувати ясності тексту перекладу); 3) використання інструментів перекладу / редагування (якщо перекладачі не мають достатніх інструментів перекладу, вони навряд чи зроблять повідомлення зрозумілим для читачів) [1, с. 6].

Досягнення наведених ключових аспектів редагування передбачає застосування певних стратегій редагування перекладеного тексту. Зокрема, Х. Жао, К. Жу та К. Сун розглядають герменевтично-орієнтовану стратегію редагування перекладеного тексту, що включає такі стадії:

1) підтвердження мети: після початкового перекладу редактор повинен чітко визначити мету редагування тексту перекладу, яка полягає в тому, щоб підвищити точність перекладу, покращити читабельність тексту, якість і достовірність перекладу, і, крім того, змінити стиль тексту, щоб він більше відповідав стилістичному середовищу мови перекладу. За допомогою редагування перекладу перекладачі можуть ретельно перевіряти та виправляти помилки, забезпечуючи точність повідомлення, що передається, можуть коригувати структуру та форму речень, щоб вони більше відповідали узусу цільових читачів, тим самим покращуючи читабельність такого тексту;

2) розуміння тексту: з перекладу редактор повинен розуміти зміст і контекст оригінального тексту, мати глибоке розуміння як мови оригіналу, так і мови перекладу, бути здатним зробити висновок про контекст, підвищити зв'язність і послідовність тексту перекладу та зробити його єдиним цілим. Якщо перекладач не встановлює зв'язку між контекстом під час редагування перекладу, а в тексті перекладу є невідповідності або повторне використання тих самих слів, текст може відчуватися фрагментованим, нелогічним;

3) перевірка та виправлення: редактор перевіряє та виправляє результати перекладу, зокрема, виправляє помилки в граматиці, орфографії, формулюваннях тощо. Ті самі слова, що містяться в двох реченнях, можуть бути перекладені по-різному, а редагування перекладу дозволяє виправити неправильні формулювання. Також редактор оптимізує результати перекладу відповідно до узусу та норм мови перекладу;

4) контекстуальне конструювання: герменевтика підкреслює релевантність значення та контексту тексту, а отже, необхідно звертати увагу на контекстуальні відмінності між текстом оригіналу та текстом перекладу та формувати переклад, який більше відповідає контексту мови перекладу. Зокрема, коли перекладач працює над перекладом хронологічно віддаленого першотвору, необхідно, щоб він повністю розумів норми мови епохи, у якій здійснюється переклад, і був добре знайомий із мовним середовищем епохи, у якій створено текст оригіналу, а головне – загальне розуміння перекладачем тексту перекладу, і лише тоді створюється читабельний текст. У той же час, у процесі контекстуалізації редактор повинен урахувати основні цінності часу;

5) залучення читача: читач є частиною сенсу тексту. У процесі редагування потрібно враховувати потреби та когнітивні стилі цільових читачів, щоб текст перекладу був легким для розуміння та сприйняття. У процесі редагування перекладу варто також враховувати ситуації, в яких буде використовуватися текст, і, таким чином, зважати на те, чи слід редагувати переклад, щоб зробити його простішим, чи, навпаки, художнім;

б) доопрацювання та вдосконалення: на основі збереження оригінального значення редактор може вносити відповідні уточнення перекладу, коригуючи структуру речень, використовуючи більш відповідні слова або додаючи стилістичного забарвлення з метою зробити текст перекладу більш плавним і природним, а також відповідати узусу мови перекладу [9, с. 53–54].

У своєму дослідженні Дж. Бісайллон надає комплексний опис стратегій редагування тексту перекладу відповідно до мети редагування. Зокрема, реагування перекладу передбачає застосування таких стратегій:

1) розуміння: зазвичай редактор не читає одразу весь текст до кінця, якщо тільки текст не буде коротким. Якщо редактор збирається отримати уявлення про зміст тексту, він, як правило, натомість проглядає документ або переглядає його зміст, якщо такий наявний;

2) оцінка: коли редактор закінчує читати абзац, щоб зрозуміти його значення, він читає його вдруге, щоб визначити, що саме в тексті можна покращити. Редактор читає абзац речення за реченням, шукаючи некоректні елементи (такі, що не узгоджуються з лінгвістичними чи текстовими конвенціями) або які можна було б покращити. Коли такі елементи виявлено, редактор зазвичай шукає рішення для усунення визначених проблем;

3) вирішення проблем: крім того, що читання слугує основою для виявлення проблем, воно також являє собою стратегію вирішення проблем;

4) перевірка: після завершення читання абзацу, до якого внесено багато змін, більшість редакторів перечитують його, щоб переконатися, що їхні зміни були правильними та що вони нічого не забули.

При цьому редактор може використовувати такі стратегії вирішення проблем, що виникають під час редагування перекладу:

1) уникнення внесення змін: редактор може усвідомити, що те, що сприймалося як потенційна проблема, не має жодних підстав, або ж редактор поки не знайшов рішення та не вносить жодних змін у текст;

2) перегляд: редактор вирішує проблему, вносячи лише незначні зміни та чітко дотримуючись тексту оригіналу;

3) переписування: редактор розширює сферу модифікації, виражаючи задум автора своїми словами, зберігаючи суть тексту, але не його оригінальне формулювання чи форму; обсяг модифікації може варіюватися від одного речення до значної частини тексту, і при цьому вона може полягати у перегляді речення в цілому або, натомість, внесення кількох окремих змін до нього;

4) звернення до автора: виправлений текст не містить жодних остаточних змін, при цьому редактор висуває пропозиції щодо змін автору, і, рішення про внесення змін залишається за автором [8, с. 302–308].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Редагування перекладу – це процес, що включає в себе аналіз та оцінку перекладеного тексту з метою виявлення проблемних моментів

і внесення необхідних змін для поліпшення якості та комунікативної ефективності тексту. Ці зміни можуть стосуватися структури, організації інформації, лексики, стилю та інших аспектів тексту залежно від завдань або вимог адресата. У процесі створення перекладу редактор може працювати як разом із перекладачем, так і у видавництві. Розрізняються такі види редагування як стилістичне, технічне, структурне та редагування змісту, і кожен із цих видів спрямований на покращення комунікативної ефективності та точності перекладу.

Принципи редагування перекладеного тексту відповідають основним принципам загального редагування, але мають свої відмінності, зокрема, текст перекладу включає дві мови та дві культури, що передбачає два голоси та подолання мовних і культурних бар'єрів, що вимагає від редактора перекладу компетенції в двох мовах і двох культурах, а також здатності збалансувати голос письменника, перекладача й очікування цільової аудиторії. Редагування перекладу має певні ключові аспекти, до яких належать структурна послідовність, точність, стислість та ясність.

Досягнення ключових аспектів редагування зумовлює застосування певних стратегій редагування перекладеного тексту. Загальна стратегія редагування перекладу включає такі етапи, як підтвердження мети, розуміння тексту, перевірка та виправлення, контекстуальне конструювання, залучення читача, доопрацювання та вдосконалення. При цьому редагування передбачає розуміння, оцінку, вирішення проблем і перевірку. Вирішення проблем вимагає окремих набір стратегій, таких як уникнення внесення змін, перегляд, переписування чи звернення до автора.

Проведене дослідження демонструє широкі перспективи для подальших розвідок. Зокрема, уточнення потребує саме поняття «стратегія редагування перекладеного тексту». Варто зазначити, що в сучасних розвідках також не представлено комплексної стратегії редагування перекладеного тексту, що також постає перспективним напрямом для подальших досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Adhikari B. R. Revising and Editing English Texts Translated from Nepali. *Nepalese Translation*. 2018. Vol. 2. P. 1–7.
2. Gouadec D. Translation as a Profession. Amsterdam: John Benjamins, 2007. 409 p.
3. Muñoz Martín R. On Paradigms and Cognitive Translatology. *Translation and Cognition*. Ed. by G. M. Shreve, E. Angelone. Amsterdam: John Benjamins, 2010. P. 169–187.
4. Billingham J. Editing and Revising Text. Oxford: OUP, 2002. 136 p.
5. Bisiada M. The Editor's Invisibility: Analysing Editorial Intervention in Translation. *Target*. 2018. P. 1–22.
6. Mossop B. Revising and Editing for Translators. 3rd ed. Abingdon: Routledge, 2014. 302 p.
7. Rasmussen K. W., Schjoldager A. Revising Translations: A Survey of Revision Policies in Danish Translation Companies. *The Journal of Specialised Translation*. 2011. Vol. 11. P. 87–120.
8. Bisailon J. Professional Editing Strategies Used by Six Editors. *Written Communication*. 2007. Vol. 24 (4). P. 295–322.
9. Zhao H., Zhou X., Sun Q. A Study of Post-translation Editing Strategies for Machine Translation under Hermeneutic Theory. *International Journal of Latest Research in Humanities and Social Science*. 2024. Vol. 7. Is. 3. P. 49–55.